

Приходько Юрій Павлович,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового експертно-
криміналістичного інституту НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент
Болгарова Віолетта Миколаївна
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
експертно-криміналістичного
інституту НАВС
Голубчак Андрій Богданович
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту права та психології НАВС

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ: ГЕНОЦИД, ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ТА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ

У сучасному міжнародному праві особливе місце посідають так звані найтяжчі злочини, що викликають занепокоєння всієї міжнародної спільноти, до яких належать геноцид, воєнні злочини та злочини проти людяності. Їх кримінально-правова кваліфікація є складним процесом, що вимагає чіткого встановлення об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину, а також врахування норм міжнародного гуманітарного та кримінального права. Основою правового регулювання зазначених злочинів є норми міжнародного права, зокрема Римський статут Міжнародного кримінального суду, Женевські конвенції 1949 року та Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього 1948 року. Саме ці акти визначають юридичні критерії відмежування міжнародних злочинів та їх кваліфікації.

Геноцид є одним із найтяжчих міжнародних злочинів, який характеризується наявністю спеціального наміру (*dolus specialis*), що полягає у прагненні знищити повністю або частково національну, етнічну, расову чи релігійну групу. Визначальною ознакою геноциду є саме цей специфічний намір, який відрізняє його від інших міжнародних злочинів. Кваліфікація геноциду передбачає встановлення не лише факту вчинення певних дій (вбивства, заподіяння шкоди здоров'ю, створення умов для фізичного знищення тощо), але й доведення наміру знищення відповідної групи [1]. Воєнні злочини являють собою серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права, зокрема законів і звичаїв ведення війни. Вони можуть бути вчинені лише у контексті міжнародного або неміжнародного збройного конфлікту. До таких злочинів належать,

зокрема, умисні напади на цивільне населення, використання заборонених методів ведення війни, жорстоке поводження з військовополоненими тощо. Кваліфікація воєнних злочинів передбачає встановлення зв'язку між діянням і збройним конфліктом, а також порушення конкретної норми міжнародного гуманітарного права [3].

Злочини проти людяності відрізняються тим, що не обов'язково вчиняються у контексті збройного конфлікту. Вони характеризуються широкомасштабним або систематичним нападом на цивільне населення, що здійснюється з усвідомленням такого нападу. До таких злочинів належать вбивства, катування, депортації, насильницькі зникнення, зґвалтування та інші тяжкі діяння. Важливою ознакою є саме контекст – наявність політики або практики, спрямованої проти цивільного населення, що дозволяє відмежувати ці злочини від окремих кримінальних правопорушень [5]. Проблема кримінально-правової кваліфікації зазначених злочинів полягає у їх схожості за об'єктивними ознаками. Наприклад, вбивство цивільних осіб може бути кваліфіковане як воєнний злочин або як злочин проти людяності залежно від контексту його вчинення. Саме тому ключові значення мають контекстуальні елементи: наявність збройного конфлікту, масштабність або систематичність дій, а також спеціальний намір [2].

Окрему складність становить відмежування геноциду від злочинів проти людяності, оскільки обидва злочини можуть включати однакові діяння (вбивства, катування тощо). Вирішальним критерієм у цьому випадку є наявність спеціального наміру знищення певної групи. За відсутності такого наміру діяння, як правило, кваліфікуються як злочини проти людяності [4].

Важливим аспектом є питання доказування міжнародних злочинів. Воно ускладнюється масштабністю подій, необхідністю збору доказів у зоні конфлікту та встановленням ланцюга командування. У цьому контексті важливу роль відіграють міжнародні судові інституції, зокрема Міжнародний кримінальний суд, який здійснює юрисдикцію щодо найтяжчих міжнародних злочинів. Кримінально-правова кваліфікація геноциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності базується на встановленні чітких юридичних критеріїв, серед яких ключовими є: спеціальний намір (для геноциду), контекст збройного конфлікту (для воєнних злочинів), а також широкомасштабність або систематичність нападів на цивільне населення (для злочинів проти людяності).

Список використаних джерел:

1. Даніелян Д. А. Відмежування геноциду від суміжних міжнародних злочинів // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. № 91. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/344189>

2. Грушко М. В. Воєнні злочини та злочини проти людяності як міжнародні злочини порушення норм jus cogens // Академічні візії. 2023. № 19. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/743>
3. Визначення воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві // Судова влада України. 2022. URL: <https://st.ko.court.gov.ua/sud1024/pres-centr/2/1271114/>
4. Тома М. Г. Злочини проти людяності: поняття та ознаки // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. № 81. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/301497>
5. Що таке злочини проти людяності і як їх визначає міжнародне право // Explainer. 2025. URL: <https://explainer.ua/shho-take-zlochyny-proty-lyudyanosti-i-yak-yih-vyznachaye-mizhnarodne-pravo/>

Резнік Юлія Степанівна

старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології,
НАВС, кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛЬНА-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення стабільності військового правопорядку в умовах повномасштабної збройної агресії проти України зумовлює підвищені вимоги до точності кримінально-правової кваліфікації, оскільки від правильного застосування норм кримінального закону залежить не лише індивідуальна відповідальність військовослужбовців, а й ефективність функціонування всієї системи оборони держави.

У цьому контексті особливе значення має Розділ XIX Особливої частини Кримінального кодексу України [1], який охороняє специфічний об'єкт — встановлений порядок несення військової служби як сукупність суспільних відносин, що забезпечують дисципліну, підпорядкованість, виконання наказів і здатність військових формувань виконувати покладені на них завдання. Водночас динамічність законодавчих змін та складність умов бойової обстановки зумовлюють виникнення ситуацій, у яких кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби межують із загальнокримінальними правопорушеннями або воєнними злочинами, що потребує комплексного аналізу не лише об'єктивних ознак діяння, а й правового статусу суб'єкта та спрямованості його умислу. Основним критерієм відмежування кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби від суміжних складів виступає їх безпосередній об'єкт, який має пріоритетне значення порівняно з іншими елементами складу. Якщо для кримінальних правопорушень проти власності домінуючим є захист